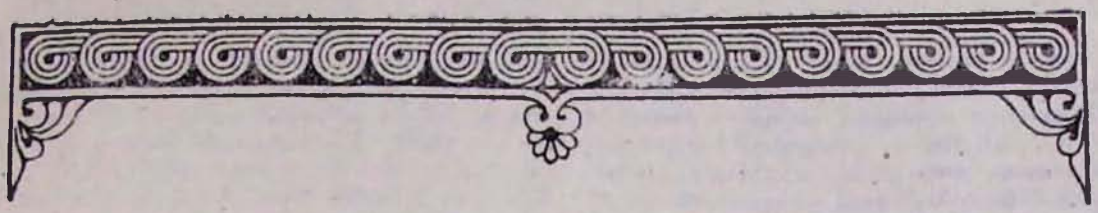

ՑՈՒՑԱԿ
ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՆՈՐ ՍՏԱՑՎԱԾ ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ*

№ 666
ԿՈՆԴԱԿ

Թերթերը՝ 2:— Պրակները՝ 1:— Մեծությունը՝ 35.7×22.5 սմ.:— Նյութը՝ դեղնավուն դիմացկուն մաքուր թուղթ:— Կազմ՝ չունի:— Պահպանակ՝ չունի:— Վիճակը՝ լավ:— Գրությունը՝ միասյուն:— Դատարկ թղթերը՝ 1ր—2ր:— Տողերը՝ 20:— Գծումներ՝ չունի:— Գիրը՝ շեղագիր:— Զարդագրություն՝ չունի:— Վերնագիրը չորս տող տպված է կարմիր թանաքով («Մկրտիչ ծառայ Յիսուսի Քրիստոսի...»): Կոնդակի վերևի նասում կա Խրիմյան Հայրիկի տպագիր կարմիր կնիքը, 2.8×2.6 սմ. չափերով: Վերևի մասում նկարված է կես արեգակը իր հառագայթներով, որի մեջ նստած է մի գառնուկ, փորրիկ մի դրոշ բռնած: Այս նկարի տակ նինգ տողի վրա գրված է Հայրապետի անունն ու օծման թվականը. «Մկրտիչ Եպիսկոպոսապետ և Կաթողիկոս Ամ Հայոց, ՌՅԽԲ—1893»:— Գրիչը՝ անհայտ:— Պատվիրատուն՝ Մկրտիչ Ա. Խրիմյան, Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց (1892—1907 թթ.):— Ժամանակը՝ 17 հունվարի 1895 թ.:— Վայրը՝ Թիֆլիս (Վրաստան):— Ծանոթագրություն՝ ձեռագիր կոնդակը ցուցադրված է հին Վենարանի Կաթողիկոսական թանգարանում:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Թ. 1ա.— Մկրտիչ Ծառայ Յիսուսի Քրիստոսի (չորս տող տպագիր, ապա մնացածը ձեռագիր է):

Թեմական Առաջնորդին Հայոց Վրաստանի և Իթերէթի Գերապատիվ Տ. Գէորգ սրբազան Արքեպիսկոպոսի հարազատի Մայր Աթոռոյ ողջոյն և Հայրապետական օրհնութիւն:

Բազմաժամանակեայ հաւատարիմ և անձնուէր ծառայութիւն Քո առ Մայր Աթոռն Հայաստանեայց և առ սուրբ Եկեղեցին, որում կարգեալ ես տեսուչ և հովիւ բանաւոր Հօտին Քրիստոսի, արժանացեալ շնորհաց երջանկայիշատակ նախորդաց մերոց, արժանի համարին զՔեզ մեծագոյն իմն շնորհաց, վասնորոյ յաւուր տօնի Սնունդակոչութեան Մերոյ շնորհեալ Քեզ զպատիվ Արքեպիսկոպոսութեան, այսու Հայրապետական կոնդակս Մերով զնոյն հաստատեմք:

Մաղթեմք առ Ամենակարողն Հոգին Աստուած ևս առաւել զօրացուցանել զՔեզ ի մաշտամանդ, որով կարող լիցիս ծրաջան և շրջահայեաց գործունէութեամբ ե հաւատարմութեամբ ևս քան չևս յաջողիլ յասպարիզի Ազգային և Եկեղեցական գործունէութեան:

Ողջ լեր և օրհնեալ յերկնաւոր Հօրէն և ի Մէնջ: Ամէն:

ի յ17 յունուարի 1895 ամի
և ի թուարեր. Հայոց ՌՅԽԴ
Հմր. 57
ի ք. Տփխիս:

(ստորագրութիւն)
Մկրտիչ Կթղկս. Ամ. Հայոց:

№ 667
ԿՈՆԴԱԿ

Թերթերը՝ 1:— Մեծությունը՝ 42.8×34.1 սմ.:— Նյութը՝ դեղնած և կեղտոտած թուղթ:— Կազմ՝ չունի:— Պահպանակներ՝ չունի: Վիճակը՝ բավարար, սակայն տեղ-տեղ վնասված է:— Գրությունը՝ միասյուն:— Դատարկ թղթերը՝ 1ր:— Տողերը՝ 51:— Գծումները՝ ճնշումով:— Գիրը՝ նոտրգիր:— Զարդագրություն՝ կան երեք թոչնագրեր (Է, Ց, Ի) 4—7 սմ. չափերով: ՑԻ-ի տառերի վրայի պատվո նշանն էլ մի աղավնի է, 6 սմ. երկարությամբ: «Կաթողիկոս» բառի վրա նկարված է մի գմբեթ և խաչ, 5 սմ. բարձրությամբ: Այս բոլորը, ինչպես նաև ձեռագրի առաջին երկու տողերը և տեքստում երկու հատուկ անուն (Ամբակում և Սահակ) գրված են

---

* Շարունակված «Էջմիածին» ամսագրի 1988 թվականի № № Ե—Զ-ից:

կարմիր թանաքով:— Գրիչը՝ անհայտ:— Պատվիրատուն՝ Աղվանից Իսրայել հայրապետ կաթողիկոս (18-րդ դար):— Ծաղկողը՝ անհայտ:— Ժամանակը՝ 13 հունվարի 1764 թ.:— Վայրը՝ շատ հավանաբար Գանձասարի վանք (Լեռնային Ղարաբաղ, Ադրբեջան):— Ծանոթագրություն՝ ձեռագիր կոնդակը ցուցադրված է հին վեհարանի Կաթողիկոսական թանգարանում:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Թ. 1ա.—

Ցի Քրիստոսի ծառայ տէր Իսրայէլ Կաթողիկոս Աղուանից, փոխանորդ Գրիգորիսի սուրբ Հրպին թոռինն Մեծի Լուսաւորչին Հայց (կարմիր թանաքով) և Աղուանից, և Պտրիրգ Առաքելական Աթ(ո)ռոյս սրբոյ Եղիշէի Առքլոյն:

Յորմէ ժամանեալ հասցէ թուղթ օրհնութե և նամակ պահպանութե շնորհք Առաքելական և Ածային բազմապատիկ օրհնութին ե նախախնամական գթութին, իջանէ և ծաւալեսցի ի վր սիրելի և հոգևոր որդւոյդ իմոյ, Պրն Ամբակումին (կարմիր), որ Լւ որդի հոգելոյս Պրն. Փիլիպէկին, և Ածաշէն տանդ ե բնակութեդ, զարմից և գաւակաց քոց, որդւոց ե տստերաց քոց, Ազգաց և ընդանեաց քոց, սիրելի ե բարեկամաց քոց, յոլուրն բերկրանօք յոժ ի սր խնդալ միշտ Ամէն:

Շնորհք ընդ քեզ, և երկնաւոր խաղղութին և օրհնութին այ Հօրէ Ամենակալէ և ի տէ միրմէ Յէ Քէ և ի սրբոյ (և ի սրբոյ) Հոգւոյն, կենարարէ, և Առատածաւալ տրգևտոէ և յամենազօր բերրէ ի վր եղիջցէ և հանգիցէ, եկեսցէ և բնակեսցի առ քեզ, ի հոգիս և ի մարմինս քո: յաքուժամու Ամէն:

Եւ ընդ սիրալրական, և օրհնամատոյց, թղթոյս ծանուցումն, լիցի ճշմրիտ հրզտ և հաւատարիմ, հոգևոր զաւակ մօրս հաւատոյ սրյ Աթոյս, զի յայտնի լիցի հրամանաց քոց, մեր զսրպիսուիս, զի յորժամ լուսահոգի հայրն քո, և մեր մերձ ի մահ եղև որ գնայ, գոչողն վերին: Յաղագս որոյ, ժղվեցաւն սա նա Է (7) մահալիս մէլիքնեըն հանդերձ յառաջնորդովք, վրդպովք, քահանայիւք, իշխանովք, առ բնակչսն Գանջու քղքիս, զաղաղակ բարձին ասելով ծերունազարդ Հրպտն մեր հանդերձեալ է մահուամբ փոխիլ առ Ած, և մեզ չէ պրտ մնալ առանց Հրպտի, և բնակչսն իւր վէգիրն առքց առ հսւն մեր և ասաց որքան կենդանի ես քոյ ձեռօքդ մէկն օծիր փոխանակ քոյ զի կտակ մահուն հաստատուն լիցի ըստ առաքելոյ բանին, զի մի ոմանք Պօղոսեան լինին և միապօղոսեան, սակս որոյ լուսահոգին մեր հաւանեալ բանիցն վերոյ գրեալ արանց ոմանս ար ժղվեաց Կուր գետոյն յայսմ կողմանէ սմ արանց, կնքով կնքեալ, թէ Հայոց և թէ տաճկաց զամ մանսարն ձեռնէւծ և մեք ամենեդ գոլով ոչ գիտէաք թէ ում վերայ պիտի հանգչի սարսափելի կարգս այս: Այլ ինչ երկարեմ վերջապէս բերին առ մեղաւորս հանգուցին, և ոչ ունելով մեր կամս բնաւին, կամա և ակամայ եղև յեր(կն)ի հաստատութն, յե տայնորիկ լսեց ինք որ խաչեցեցիք զնացին Էջմիածին, որ Կթղկոս լինին, Էջմիածնայ, Կթղկոսն բազում անիծիւր և նզովիւր հետ էր դրձցել առօթսվից, իբր թէ որովհետև հարիւր Ի (120) ամեայ սր Հրպտն Ներսէս իւր ձեռօքն մէկն օծեալ է փոխանորդ իւր, ընդունելի է մեզ և ամ աշխարհի, անընդունակ էք դաք. և անիծեալ ամ եկեղեցեաց, և կանոնաց, սրբոց հարցն նախնեաց, չէ պրտ այդպիսի երկջողութիւ զոր խորհեալ էք. ապա, նք ոչ ունկն դնելով Հրպտին Էջմիածնայ, այլ եկեալ բերեաց կամօքն, օծվել կթղկոս, և աղմանկք ձգել այս մէջս, յետոյ այս եղև, որ բոլոր ալանաց, երկիրն և Շամխու քղքին եղեալ ժղվրդն թաղթ էին գրել առ մեզ, և հրաւիրեալ իբր թէ որովհետև նորընծայ Հրպտես, պրտիս Յաստնդ խոնարհել և գալ յերկիրս մեր օրհնել, և մեք ըստ բանից նոցին յարուցեալ գնացինք Շամախի քղքն, տեսանք զհակառակորդն մեր եկին իբր թէ զխրեանց խօսքն յառաջ ացուցանել, որ անօրէնութ են գործեալ մեզ, այլ ողորմութն Այ և աղօթիւքն հրզտդ մերոց յաղթեցինք զնայ, ե բրդռեցիքն, բազում անարգանօք դուրս արին զնա, որ կտոր միոյ հացի արժանի չի համարեցան ամօթալից, յետս դարձուցին, զնա գնաց իւր տեղն, ապա վերջասյս այսպէս եղև մեր մեղաւորս գամք առ տէրութիւնդ ձեր, որ լինիցինք մի հօտ և մի հովիւ: Ասրս այն եղև որ Շամախու յոջնրդ եղբայր Սահակ (կարմիր) վրդպտն մեր, և հայր Յովհաննէս Աղայն, քահանայք և ժղվուրդն ամ, և Պաքուեցի սիրելի Հայր մեր Պրն Եղիազարն, և բոլոր ալանաց երկրին իշխանքն ժղվեցան առ մեզ և ասացին թէ մեր մեք սրբազան Վեհին արարեալ կտակն չեմք կարել պատառել և ննալ ի ներքոյ նզովից, զի զոր ինչ Այ հաստատել հնզտ եմք նր հրամանացն մահու չափ, և մահու կեանք ևս առաել նր պաակ Հրպտիդ մերոյ, զի ոչ ոք գիտեմք և ոչ ոք ճանաչեմք, զատ ի հրամանաց քոց. ապա, այն եղև որ այլ պտշճ չի տեսան մեր գալն առ ձեզ, վս սոնամանեաց ժամանակին, այլ առուցին մեզ կո գրեմք Աշխարհան առ սագագյոն եղբարցն թէ ով ոք զծերունազարդ Հրպտն մեր Տն Ներսէս ընդրեաց և օծեալ նայ է մեզ ընդունելի Հրպտ., նմայ պրտիմք հնզդիլ և ծառյիլ, և դու սիրելիդ մեր ճշմրտ հրզտ և նտրիմ որդի տն Ներսէսի լուսընկալ Հրպտին, պրտիս այժմւս կրկին հաստատել զսէրն զոր ունէիր յոջ առ լուսահոգի հսւն մեր, զի մի մնացինս արդաքոյ կենդանի օրհնութե նորին, և թէ պտ ինքն փոխեալ է սատի այլ օրհնութին գայ, ի վր աշխրհի, մանաւանդ թէ հտրիմ որդւոց և ճըշմարիտ սիրելեաց իւրոց. պրտիս և դու օրհնութին նորին ժառանգել ազգօք և ընդանեօք և ամ բարեկամօք սստ մարմնով և ի հնդերձեալն հոգւով. Ամէն: Գրցւ թուղթս օրհնութե հազար երկու հարիւր ԺԳ (1764 թ.—Ն. Մ.) թւիս հայոց յունվարի ամսոյ ԺԳ (13) առ դրան Վեհարանիս. 1764:

ՀԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

(Կոնդակի վերևի մասի կենտրոնում գրված է

թոչնագիր մի տառ «Լ», որի ներքևում կա կոնդակի ձևի նշան՝ Իսրայել կաթողիկոսի կարմիր փոքրիկ կնիքը, 2×1.8 սմ. չափերով: Վրան կապ գրերով գրված է. Ինանյալը.)

Թ. 1ա.— Իսրայէլ Կաթուղիկոս
ԻՄՐԻ (1763 թ.— Ն. Մ.):

№ 668
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թերթերը՝ 36:— Պրակները՝ 5, յուրաքանչյուրը տարբեր քանակությամբ թղթերից բաղկացած:— Մեծությունը՝ 30.8×22.2×0.8 սմ.:— Կազմը՝ սկզբում չի եղել, բայց 1983 թ. օգոստոսին կազմված է՝ կապույտ լաթակազմ ատվաքաթուղթ:— Պահպանակները՝ սկզբում կա մի թերթ մաշված և դեղնած նեապոլիտանական թուղթ, որի վրա մատիտով մի պատմվածք է գրված: Նոր կազմի հետ սկզբում և վերջում մեկական ապիտակ հատ թուղթ է ավելացված:— Վիճակը՝ շատ վատ է, միջից շատ պակասավոր թղթեր կան: Հեղինակի համարակալման թվերը նկատի առնելով հետևյալ էջերը պակասում են՝ 26—31, 38—45, 70—79, 84—85, 98—99, որով ընդամենը 27 էջ պակասում է սկզբնական ձեռագրից:— Գրությունը՝ միապույն:— Գատարկ թղթերը՝ 36բ:— Տողերը՝ 31: —Գծումները՝ թուղթն ինքնին գծավոր է:— Գիրը՝ շեղագիր:— Զարդագրություն՝ չունի:— Գրիչը և պատվիրատուն՝ Վահան Ավագյան Վաղարշապատցի:— Ժամանակը՝ 1929 թ.:— Վայրը՝ Վաղարշապատ (այժմ Էջմիածին):— Ծանոթագրություն՝ սույն ձեռագիրն ստացվել է Մայր Աթոռի արխիվից 4 օգոստոսի 1983 թ.:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

(Ձեռագիրն ամբողջությամբ պարունակում է գրչի ձեռնական բանաստեղծությունները, որոնց վերնագրերը տրվում են ստորև).

Թ. 3ա.— Իմ պահանջը (7—1—29):
Թ. 3բ.— Գարնան տեսքը (17—1—29):
Թ. 4ա.— Բնության հրաշալիքը (10—2—29):
Թ. 4բ.— Քաղցած ենք (Չին գյուղացու յերգը):
Թ. 5ա.— Միսիթարություն (20—2—29):
Թ. 5բ.— Սարի գլխին (25—10—929):
Թ. 6ա.— Կարկուտ (26—10—29):
Թ. 6բ.— Ծովի վրա (1—10—929):
Թ. 7ա.— Աշուն (10—11—29):
Թ. 7բ.— Զմեռ (29—11—29):
Թ. 8ա.— Արի գարուն (29—11—29):
Թ. 8բ.— Ան քնարս (7—12—29):
Թ. 9ա.— Հե՞յ ջան սարեր (3—4—929):
Ախ թե նորից ... (20—4—929):
Թ. 9բ.— Զարթուրանք (13—1—929):
Թ. 10ա.— Ավերակին (25—2—929):
Թ. 10բ.— Կուզեի լինել (3—2—929):
Թ. 11ա.— Քեզ տալու ել վոչինչ չունիմ (9—4—929):
Վեր կաց, գյուղացի (2—5—929):
Թ. 11բ.— Գյուղացուն (8—4—929):
Թ. 12ա.— Ա՜յ ջա՜ն անոթով ... (2—5—929):
Թ. 12բ.— Առաջինը:
Թ. 13ա.— Ո՞վ և ի՞նչ կա ստեղի (4—5—929):
Թ. 13բ.— Ծերանու խրատը (7—2—929):
Թ. 14ա.— Ցերբ տխուր ժամին (29—8—29):
Թ. 14բ.— Նախանձում եմ (9—3—929):
Սիրում եմ (5—5—29):
Թ. 15ա.— Գյուղիս (30—11—29):
Թ. 15բ.— Մանկանը (12—12—29):
Թ. 16ա.— Խրատ-հանելուկ (27—11—29):
Թ. 18ա.— Ցեկ, հեյ անջիգյար (7—7—929):
Հե՞յ բարձր սարեր (1—8—929):
Թ. 18բ.— Միթե՞ չգիտես (14—3—929):
Թ. 19ա.—Լասնիակ գիշեր (3—23—929):
Թ. 19բ.— Դու կուրացել ես ... (3—8—29):
Թ. 20ա.— Տարիքավոր աղջկա վիշտը (1—5—929):
Թ. 20բ.— Արի յար (4—5—929):
Թ. 21ա.— Քրդուհու յերգը (7—8—29):
Թ. 21բ.—Ցերբ յես ուզեցի լսել չկերգել (25—10—929):
Այ դու աղջի (4—4—929):
Թ. 22ա.— Սոխակին (4—9—29):
Թ. 22բ.— Սիրո գերի (26—11—29):
Թ. 23ա.— Ա՜խ տվեք ինձ (6—12—29):
» (6—12—29):
Թ. 23բ.— Սիրո նշան (12—12—29):
Հե՞յ զով գիշեր (15—12—29):
Թ. 24ա.— Կինը (23—12—29):
Թ. 25ա.— Վանուշն ու Մանուշը (ասասպել):
Թ. 28ա.— Տաղեր:
Թ. 30ա.— Իմ գրիչին (3—1—29):
Թ. 30բ.— Ցերգչին (15—1—929):
Թ. 31ա.— Մի լար (7—4—25):
Կա՞ց, ես ել հասնեմ (11—10—29):
Թ. 31բ.— Շիրիմի վրա (9—8—29):
Թ. 32բ.— Վիրավոր զինվորի յերգը (5—3—929):
Թ. 33ա.— Անբաղտի իղձը (8—8—928):
Վշտի զոնը (3—3—29):
Թ. 33բ.— Ընկածի խոսքը (4—1—929):
Թ. 34ա.— Հույսը (4—9—28):
Թ. 34բ.— Գնաց հետևից (10—7—928):
Թ. 35ա.— Դու չգիտես (25—10—929):
Ցեռ մնակ յեմ (12—12—29):
Թ. 35բ.— Զորի ուրվականը (6—4—29):
Թ. 36ա.— Գետակին (25—12—29):

ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՆԵՐ

Թ. 1ա.— Վահան Ավագյան
Աշխատասիրություններ
1929 թիվ
Վաղարշապատ:
Թ. 2ա.—Ցերկու խոսք.

Սույն գրքույկում զետեղված, առաջին մասով, «Բանաստեղծություններ», յերկրորդ, «Սիրային աշխարհ», յերրորդ, «Վիշտ և արցունք» և չորրորդ

«Պատմվածքներ» աշխատությունով, նպատակ ունի հայտնելու հարգելի ընթերցողներին, վոր դոցա յուրաքանչյուր տող և բառերի մեջ պարունակվող իմաստ և բովանդակությունը, աշխատասիրողիս առարկա դյանքից յելնող և ապրումների մոմենտների ազդեցության ու թելադրանքի, ներքո բղխող երամադրությունների արտյանքների արտահայտություններ են:

Վերջվեցնելուց այդ, նմանե և առնասարակ նվիրաբերված բոլոր աշխատությունների բովանդակից լինելու հաշող դասավորման և խմբագրման հետ անպայմանորեն կապված և նպատակում են հեղինակի կրթության աստիճանը, փորձառությունը և ունեցած եներգիայի լարվածությունը, ու գրականական ոճանդակությունը, ուստի յես գրկված լինելով բոլոր տեսակի այդ հարմարություններից, տարրական կրթությունով, մի կողմից, աշխատելով տնտեսական գոյություն պահպանելու ֆրոնտում, և մյուս կողմից, աշխատանքից ավելացած ժամերը ոգտագործելով, հաղիվ եմ կարողացել այս աշխատությունը նվիրել:

Աշխատությանս մեջ, անկասկածորեն կարող են տեղ ունեցած լինել դասավորման, դասերի և բառերի սխալ և վրիպումներ, վորի համար խնդրում եմ հարգելի ընթերցողներից, նկատի ունենալ դոցա (թ. 2բ) մեջ նշված հանգամանքից անկախ պատճառները և ներողամիտ լինել:

Ընթերցողների ամենի բառ խրախուսանքը անշըշտորեն աշխուժություն ու յեռանդ պիտի ներշնչե իմ ապագա աշխատություններիս մեջ:

Վ. Ավագյան:

Թ. 17ա.— Վահան Ավագյան
Սիրային աշխարհ:

Թ. 17բ.— Սերը, յերկնայրանի ցողած և մի սուր ե, վորը խոցվելով ամենամեղավորների սրտերը, աննկարագրելի կերպով մերձեցնում ե միմյանց, բայց նրա մեջ կա և թույն և ատելություն, հենց վոր ցողը կոտրվեց, անմիջապես սերը կգոլորշիանա և ծայրերում ուժեղ թափով կսկսի գործել ատելությունը:

Վ. Ավագյան

ՀԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

(Թ. 1ա և թ. 1բ, ինչպես նաև սկզբի պահպանակի երկու էջերում մատիտով գրված է մի պատմություն):

Թ. 3ա.— Արթիկի շրջան, գյո(ւ)ղ Ժայժնջնյ
Կորյան Սամոն:

Թթ. 16բ—17բ.— (Մատիտով գրված է մի վեպ)
Վեպ 1918 թ.
Դատապարտվածը:

Թ. 22ա.— (Մատիտով մի գրություն կա, որ վերնագրված է)
Քաղցր կարոտի մեջ:

Թ. 23բ.— (Մատիտով հետևյալ գրությունը կա)
Ճամբա յեմ ընկել
Ճամբա յեմ ընկել մենակ
Չունեմ ինձ մեկ ընկեր:

Թթ. 25բ—26բ. 27բ.— (Մատիտով գրված և ապա ջնջված մի շարք գրություններ կան).

Թ. 33ա.— Արտագրել (վերանայել):

Թ. 34բ.— (Վերանայել արտագրել):

Թ. 35բ.— (Վերանայել արտագրել):

№ 669

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ

Թերթերը՝ 57:— Պրակները՝ 5, յուրաքանչյուրը տարբեր քանակությամբ թղթերից բաղկացած:— Մեծությունը՝ 30.3×22.1×1 սմ.:— Նյութը՝ դեղնած և կեղտոտված հասարակ թուղթ:— Կազմը՝ սկզբում չի եղել, բայց 1983 թ. օգոստոսին կազմված է՝ կապույտ լաթակազմ ստվարաթուղթ:— Պահպանակները՝ սկզբում չի եղել, բայց նոր կազմի հետ սկզբում և վերջում մեկական սպիտակ հատ թուղթ է ավելացված:— Վիճակը՝ շատ վատ է, միջից շատ պակասավոր թղթեր կան: Հեղինակի համարակալման թվերը նկատի առնելով հետևյալ էջերը պակասում են՝ 5—10, 27—28, 33—34, 39—46, 49—50, 55—56, 59—64, 67—70, 73—76, 79—107, 118—127, 136—153, 164—165 և 168—175, որով ընդամենը 103 էջ պակասում է սկզբնական ձեռագրից:— Գրությունը՝ միասյուն:— Գատարկ թղթերը՝ 13բ, 20ա—20բ, 27ա, 29բ, 40բ, 41բ և 46բ:— Տողերը՝ 31:— Գծումները՝ թուղթն ինքնին գծավոր է:— Գիրը՝ շեղագիր:— Զարդագրություն՝ չունի:— Գրիչը և պատվիրատուն՝ Վահան Ավագյան Վաղարշապատցի:— Ժամանակը՝ 1929—35 թթ.:— Վայրը՝ Վաղարշապատ (այժմ Էջմիածին):— Ծանոթագրություն՝ սույն ձեռագիրն ստացվել է Մայր Աթոռի արխիվից 4 օգոստոսի 1983 թ.:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

(Ձեռագիրն ամբողջությամբ պարունակում է գրչի հեղանակած բանաստեղծություններն և պատմվածքները, որոնց վերնագրերը տրվում են ստորև)

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Թ. 1ա.— Սարի գլխին (25—10—31):

Թ. 1բ.— Ծովի վրա (1—10—31):

Թ. 2ա.— Տվածս յեկավ առջևս (28—12—31):

Թ. 2բ.— Մայիս (5—4—32):

Թ. 3ա.— Սեպտեմբեր (3—2—31):

Թ. 4բ.— Ծերունու խրատը (5—3—33):

Թ. 5ա.— Լիճը (4—3—30):

Թ. 5բ.—Սարի գլխին ամպը նստեց (25—5—30):

Թ. 6ա.— Հե՞յ գյուղացի (27—5—30):

Թ. 6բ.— Դաշտում (7—4—31):

Թ. 7ա.— Վտակը (10—3—32):

Թ. 7բ.— Գիշերը գյուղում (3—4—34):

Թ. 8ա.— Ով աշխատի, նա կուտի:

Թ. 9ա.— Առաջինը (20—7—33):

Թ. 9բ.— Կարկուտ (15—7—31):

Թ. 10ա.— Փոթորիկը (17—3—33):
Թ. 10բ.— Ինչո՞ւ լռեմ (1—4—30):
Թ. 11ա.— Մանկությունը (12—12—32):
Թ. 11բ.— Նախանձում եմ (27—6—33):
Թ. 12ա.— Ցեռ սիրում եմ:
Կուզեի լինել (30—4—32):
Թ. 12բ.— Ախ թե նորից (20—4—934):
Թ. 13ա.— Արի գարուն (30—2—32):
Թ. 13բ.— Ա՜յ ջան անձրև (10—6—32):
Թ. 14ա.— Ավերակին (25—2—34):
Թ. 15ա.— Կինը (23—11—32):
Թ. 15բ.— Ցե՞ր ընկեր ես (3—1—34):
Թ. 16ա.— Հա՜յ դու, ծերուկ (31—12—34):
Թ. 17ա.— Հանելուկ:
Թ. 17բ.— Ո՞վ և ի՞նչն է ստեղի:
Թ. 18ա.— Զրվեժի մոտ (31—3—33):
Թ. 19ա.— Ես քնարս (15—12—35):
Թ. 19բ.— Ցերը տխուր ժամիս (29—8—35):
Թ. 21ա.— Լուսնիակ գիշեր (18—3—33):
Թ. 21բ.— Միթե՞ չգիտես (14—3—33):
Թ. 22ա.— Ցերը ես ուզեցի, լռել չկարցվ... (20—10—32):
Թ. 22բ.— Սիրտ գերին (26—11—32):
Թ. 23ա.— Միթե՞ չես տեսնում, լսում և զգում (3—8—34):
Թող ... (6—12—33):
Թ. 23բ.— Կնոջ նամակը պանդուխտ ամուսնուն (4—5—33):
Թ. 24ա.— Հա՜յ բարձր ասրեր:
Հա՜յ զով գիշեր (15—12—31):
Թ. 24բ.— Կարոտ եմ յարոտ (20—12—33):
Թ. 25ա.— Ցեռ երված եմ, ես գերված եմ (28—12—33):
Թ. 25բ.— Քրդուհոյ երգը:
Թ. 26ա.— Անվերնագիր (30—3—33):
Թ. 26բ.— Մի ձայն (8—11—32):
Թ. 27բ.— Տաղեր (7—7—32):
Թ. 30ա.— Ցերգչին (15—1—33):
Թ. 30բ.— Ախ ինչո՞ւ ես ... (24—12—35):
Թ. 31ա.— Դու չգիտես (20—10—35):
Ցեռ մենակ չեմ (12—12—33):
Թ. 31բ.— Գետակին (25—12—38):
Թ. 32ա.— Անբաղտի իղձը (8—8—32):
Թ. 32բ.— Վիրավորված գինվորի յերգը (5—3—33):
Թ. 33բ.— Շիրիմի վրա (9—8—84):
Թ. 34բ.— Մի լար (7—4—82):
Թ. 35ա.— Վշտի զոհը (8—3—34):
Թ. 35բ.— Հույսը (14—9—32):
Գնաց հեռուից:
Թ. 36ա.— Վանուշն ու Մանուշը (առասպել)—(13—4—35):

ՊԱՏՄՎԱԾՔՆԵՐ

Թ. 42ա.— Գիժ Հովակ (3—4—929):
Թ. 47ա.— Անվեղ վորս·
Թ. 52.ա— Գիժ Հովակ (13—4—35):

ՀԻԾԱՏԱԿԱՐԱՆ

Թ. 41ա.— Վասիան Ավագյան
Պատմվածքներ:

№ 670
ՈՏԱՆԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ

Թերթերը՝ 29:— Պրակները՝ 3, անկանոն ծավալով:— Մեծությունը՝ 21.7×16.8×0.4 սմ.:— Նյութը՝ դեղնած հասարակ թուղթ:— Կազմը՝ սկզբում չի եղել, բայց 1983 թ. օգոստոսին կազմված է՝ կապույտ լաթակազմ ստվարաթուղթ:— Պահպանակները՝ սկզբում չի եղել, բայց նոր կազմի հետ սկզբում և վերջում մեկական ապիտակ հատ թաղթ է ավելացված:— Վիճակը՝ բավարար:— Գրությունը՝ միասյուն:— Դատարկ թղթերը՝ 8բ և 16ա—17բ:— Տողերը՝ 18:— Գծումները՝ թուղթն ինքնին գծավոր է թթ. 1—8, մատիտով քաշված է թթ. 18—24, իսկ մնացած թերթերը (թթ. 9—17 և 25—29) գծավոր չեն:— Գիրը՝ շեղագիր:— Զարդագրություն՝ ձեռագիրն ունի շատ պրիմիտիվ երկու նկարներ, որոնց հեղինակը նույն ինքն գրիչն է: Թ. 1ա-ում կա մի վորոշ ծաղկամանի նկար, մեջն էլ մի ծաղկեփունջ, իսկ թ. 4ա-ում նկարված է մի սիրտ, որի մեջ մտած է վորոշ նետը:— Գրիչը և Ծաղկողը՝ Դագիկ Մուրադյան (1901—22 թթ.), որդին Ներքին Զեյվագի (Էջմիածնի շրջան) Նահապետ բահանա Մուրադյանի:— Ժամանակը՝ 1921—22 թթ.:— Վայրը՝ Վաղարշապատ և մի շարք այլ բաղաքներ (Աշտարակ, Երևան, Ղարաքիլիսա):— Ծանոթագրություն՝ սույն ձեռագիրն ստացվել է Մայր Աթոռի արխիվից 4 օգոստոսի 1988 թ.:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

(Սույն ձեռագիրը պարունակում է վաղամեռիկ հեղինակի գրած ուսանավորները, որոնց վերնագրերը, գրչության վայրն ու թվականը տրվում են ստորև: Բոլոր ուսանավորները ստորագրված են այսպես «Գ. Մուրադեան»):

Թ. 1ա.— Սև աչեր (Վաղարշապատ, 10—11—1921 թ.):
Թ. 1բ.— » (» 6—8—1921 թ.):
Թ. 2բ.— » (Էջմիածին, 28—8—1921 թ.):
Թ. 3բ.— »
Թ. 4ա.— Տխուր ժամերին (Աշտարակ, 24—7—1921 թ.):
Թ. 4բ.— Ախ շուտ անցան (» 20—7—1921 թ.):
Թ. 5ա.— Կարմիր դրոշը (Վաղարշապատ, 1—8—1921 թ.):
Թ. 6ա.— Մութն ընկավ (Էջմիածին, 31—7—1921 թ.):
Թ. 6բ.— Մենակ նստա (15—1—1922 թ.):
Թ. 7ա.— » (22—1—1922 թ.):
Թ. 7բ.— Ընկերիս (Երևան, 29—1—1922 թ.):
Թ. 8ա.— Սիրտ երգերը (3—2—1922 թ.):

Թ. 9ա.— Նայիր լուսնին (Աշտարակ, 26—7—1921 թ.):
Թ. 9բ.— » (» 28—7—1921 թ.):
Թ. 10ա.— Սև աչերով (Ղարաքիլիսա, 19—3—1922 թ.):
Թ. 11ա.— Նրան (» 20—4—1922 թ.):
Թ. 11բ.— » (» 18—3—1922 թ.):
Թ. 12ա.— Ցուշեր (» 22—4—1922 թ.):
Թ. 12բ.— Համապատասխան Գուրեանի գրածին (26—5—1922 թ.):
Թ. 13ա.— Ապրել արժէ (5—6—1922 թ.):
Թ. 13բ.— Սիրուն աղջիկ (8—6—1922 թ.):
Թ. 14ա.— Սիրուն աղջիկ (10—6—1922 թ.):
Թ. 14բ.— Եթէ մնան (12—6—1922 թ.):
Թ. 15ա.— Երջանիկ օրեր (12—6—1922 թ.):
Թ. 15բ.— Բարև նորան (25—6—1922 թ.):

Պատճէն

Թթ. 18ա—24ա.— Իմ վերջին խոսքը ընկերներիս, Ծնողներիս և թանկագին Արուսեակին:
(12 էջը գրված է արձակ):

ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՆԵՐ

Թ. 1ա.— Գ. Մուրադեան
Գրեցի 1921 թ. 10 Նոեմբերի
Վաղարշապատ:
(այսպես գրված է բոլոր ոտանավորների ներքևում, փոխելով միայն թվականն ու վայրը):
Թ. 11ա.— Գիշերվա 12 ժամին:
Թ. 24ա.— (Արձակ գրության ներքևում գրված է այսպես)

Գ. Մուրադյան
1922 թի Սեպտեմբերի 5-ին
իսկականի յետ ճիշտ է:

Տապանագիր

Կմեռնի մաքիս մեքենան, բայց ես կապրեմ նորից
Ուրիշների մէջ և այդպես անուրջ:
Գ. Մուրադյան:

ՀԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

(Թթ. 24բ—29բ գրված են վաղամեռիկ հեղինակի հայր՝ Զեյվացի Նահապետ քահանա (հետագայում վարդապետ) Մուրադյանի կողմից):
Թ. 24բ.— Վաղաթառամ
Գագիկ Մուրատեանց
Ծնաւ 1901 թի Մայիսի 15-ին.
Վախճանեալ 1922 թի Հոկտեմբերի 5-ին:

Տապանագիր

Կմեռնի մտքի մեքենան.
Բայց ես նորից կապրեմ.
Ուրիշների մեջ, և
Այդպես անուրջ:
Թ. 25ա.— (Ոտանավորներ գրված Նահապետ քահանա Մուրադյանի կողմից):
Կար մի ժամանակ:
Օրեր առաջ (1—11—1922 թ.):
Թ. 25բ.— Լացէք ինձ հետ (5—12—1922 թ.):
Թ. 26ա.— Մեր պարտիզում ուր կորաւ մեր ոիլբալը (5—12—1922 թ.):
Թ. 26բ.—Ունայն աշխատանք (10—12—1922 թ.):
Թ. 27ա.— Իմ կնոջը (20—12—1922 թ.):
Թ. 27բ.— Կորցրած գունձս (14—3—1923 թ.):
Թ. 28ա.— Բանտում 1931 թիվ:
Թ. 28բ.— (Երկու էջ արձակ գրություն)
Իմ հուշերից.
1953 թ. Հոկտեմբերի 5-ին իմ որդի վաղաթառամ Գագիկ Մուրատեանի 31-րդ մահվան տարեդարձին.
Իմ անմոռանալի և
հանգուցեալ կենակցիս:
Թ. 29ա.— 1953 թ. Հոկտեմբերի 5-ը.
Գեղարտ վանքում:
Նահապետ վարդապետ:

(Շարունակելի)